

Katarzyna Kalinowska

Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu

ANTYCYKLICZNA POLITYKA FISKALNA W EGZOGENICZNYCH TEORIACH WAHAŃ KONIUNKTURALNYCH I PRAKTYCE KRAJÓW OECD

Wstęp

Antykryzysowa¹ polityka fiskalna najczęściej jest utożsamiana z pobudzeniem popytu przez zwiększanie deficytu budżetowego. Rządziej kojarzy się ją z tzw. zaciskaniem pasa w celu tworzenia podstaw dla długofalowego wzrostu gospodarczego. Mimo licznej literatury na temat skutków stymulowania gospodarki przez wzrost relacji wydatki budżetu do PKB, znacznie częściej wykorzystuje się zalecenia ekonomii keynesowskiej (tzw. precyzyjne dostrajanie) w polityce stabilizacyjnej. Wybór kierunku zastosowanej polityki fiskalnej jest szczególnie istotny z punktu widzenia kryzysu zadłużenia w niektórych krajach należących do OECD i krytyki paktu fiskalnego przyjętego przez większość państw Unii Europejskiej. W tym kontekście nasuwa się pytanie: czy ograniczanie wydatków rządowych lub zwiększanie podatków nie doprowadzi do tak znacznego osłabienia aktywności gospodarczej, że wpływy spadną, a deficyt budżetowy będzie się zwiększał, czy może lepiej stosować politykę interwencjonizmu, aby ograniczać napięcia w sferze realnej podczas recesji i łagodzić ich przebieg? Skuteczność realizowanych działań o charakterze antycyklicznym odzwierciedla amplituda wahań cyklu wokół linii trendu. Im bardziej efektywna polityka stabilizacyjna, tym

¹ Antykryzysowa (antycykliczna, stabilizacyjna) polityka gospodarcza rozumiana jako wszelka aktywność władz fiskalnych i monetarnych, która ma na celu łagodzenie bieżących wahań koniunktury w celu zapewnienia równowagi makroekonomicznej. R. Barczyk, *Teoria i praktyka polityki antycyklicznej*, Akademia Ekonomiczna, Poznań 2004, s. 16.

mniejsza amplituda wahań – dotyczy to zarówno fazy wzrostowej, jak i spadkowej cyklu koniunkturalnego.

Celem artykułu jest zbadanie, czy założenia antycyklicznej polityki gospodarczej oparte na egzogenicznych modelach wahań koniunkturalnych znajdują potwierdzenie w rzeczywistości gospodarczej. W tym kontekście podjęto próbę odpowiedzi na pytanie: czy polityka gospodarcza określana jako fiskalny rygoryzm łagodzi przebieg cyklu koniunkturalnego i jakie powoduje to konsekwencje dla wzrostu gospodarczego w długim okresie?

Antycykliczna polityka gospodarcza w austriackiej teorii wahań koniunkturalnych i w teorii realnego cyklu koniunkturalnego

Literatura przedmiotu dzieli modele cykli koniunkturalnych na dwie grupy: modele endogeniczne i egzogeniczne. Modele endogeniczne wywodzą się z ekonomii keynesowskiej i opierają się na tezie, że w systemie rynkowym występują wewnętrzne mechanizmy, których efektem są permanentne, powtarzające się zakłócenia równowagi, zatem przyczyn powstających i cyklicznie występujących wahań produkcji należy szukać w gospodarce. Przedmiotem szczegółowej analizy w niniejszym artykule są modele egzogeniczne, których założenia wynikają z ekonomii neoklasycznej. Zgodnie z interpretacją tego nurtu teoretycznego, gospodarka rynkowa nie wytwarza żadnych elementów destabilizujących, a gdy powstanie zewnętrzny impuls zakłócający, system ten sam uruchamia procesy, których efektem jest powrót do równowagi². Wśród modeli egzogenicznych wyróżnia się: koncepcję monetarystyczną, modele nowej klasycznej makroekonomii, teorię zrównoważonego cyklu koniunkturalnego, modele realnego cyklu koniunkturalnego, meteorologiczną teorię (teorię plam na słońcu) W.S. Jevensona oraz modele cyklu politycznego i wyborczego.

Jako podstawę do analizy empirycznej wybrano założenia polityki antycyklicznej w teorii realnego cyklu koniunkturalnego i austriackiej koncepcji wahań koniunkturalnych. Jak wspomniano, oba nurty teoretyczne należą do grupy modeli egzogenicznych, czyli takich, które wskazują na impuls zakłócający gospodarkę spoza systemu rynkowego. W przypadku teorii szkoły austriackiej jest to sztuczne obniżenie stopy procentowej poniżej jej naturalnego poziomu, będące skutkiem ekspansywnej polityki monetarnej. Według teorii realnego cyklu koniunkturalnego

² R. Barczyk, M. Lubiński, K. Konopczak, K. Marczewski, *Synchronizacja wahań koniunkturalnych. Mechanizmy i konsekwencje*, Uniwersytet Ekonomiczny, Poznań 2010, s. 14.

go, polityka pieniężna jest bez znaczenia, ponieważ nie wywiera żadnego wpływu na zmienne realne, co oznacza, że pieniądź jest neutralny³. Niestabilność cykliczna jest konsekwencją wstrząsów podażowych, do których zalicza się: klęski żywiołowe, znaczące fluktuacje cen czynników produkcji, surowców i produktów przemysłowych⁴, wojny, przewroty polityczne, zmiany polityki gospodarczej oraz wstrząsy technologiczne. Chociaż niewykluczony jest wpływ żadnego z wymienionych elementów, to jednak w warunkach krajów rozwiniętych najbardziej prawdopodobnym zakłóceniem są szoki technologiczne⁵, wynikające z wprowadzania nowych, czy dotychczas niedostępnych technik lub wstrząsy instytucjonalne polegające na zmianie kierunków polityki ekonomicznej, wprowadzenia bardziej sprzyjającego dla ekspansji gospodarczej ustawodawstwa itp. Zmiany produkcji, będące konsekwencją wstrząsów podażowych są trwałe, czyli nie mają tendencji do powracania po wstrząsie do swojego poprzedniego trendu. Teoria realnego cyklu koniunkturalnego zastępuje mechanizm impulsów pieniężnych wstrząsami od strony podaży w postaci losowych zmian technologicznych.

Neoklasyczna koncepcja antycyklicznej polityki gospodarczej zakłada, że zaburzenia w systemie rynkowym są konsekwencją interwencjonizmu państwowego zalecanego przez ekonomię keynesowską. Co więcej, nierównowaga i wahania produkcji mogą być wynikiem prowadzonej przez rząd polityki stabilizacyjnej. Według neoklasyków, jeśli dojdzie do załamania, gospodarka rynkowa wykazuje zdolność do automatycznej samoregulacji za pośrednictwem sprawnie działającego systemu cen. Aktywna polityka stabilizacji jest nieskuteczna zarówno w krótkim, jak i długim okresie z uwagi na to, że państwo nie jest w stanie oddziaływać na procesy realne⁶. Dotyczy to zarówno polityki monetarnej, jak i stabilizacyjnej roli wydatków budżetowych w sferze popytu. Szkoła austriacka wyraża pogląd, że najbardziej skuteczną polityką antycykliczną jest unikanie nadmiernej ekspansji pieniężnej, czyli niemającej pokrycia w oszczędnościach. Utrzymywanie podaży pieniądza na stabilnym poziomie daje podstawy do długookresowego wzrostu gospodarczego i eliminuje powstawanie sztucznych boomów i fluktuacji o charakterze cyklicznym. Jeśli jednak dojdzie do załamania należy pozwolić recesji na samodzielne wyleczenie się za pomocą naturalnych mechanizmów rynkowych. Jeżeli władza podejmie próbę pokonania kryzysu za pomocą zwiększania wydatków budżetowych lub ilościowego luzowania (quantitative easing) wpły-

³ B. Snowdon, H. Vane, P. Dynarczyk, *Współczesne nurty teorii makroekonomii*, PWN, Warszawa 1998, s. 257.

⁴ *Nauki ekonomiczno-społeczne i rozwój*, red. K. Żukrowska, SGH, Warszawa 2008, s. 171-189.

⁵ M. Lubiński, *Analiza koniunktury i badanie rynków*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2004, s. 104.

⁶ R. Barczyk, op. cit., s. 43.

nie to na pogorszenie, a nie na poprawę sytuacji. Przedstawiciele szkoły austriackiej uważają, że skutki interwencjonizmu państwowego mają charakter przejściowy⁷, a koszty takich działań przewyższają potencjalne korzyści, które mogą być ich następstwem. W tok rozumowania przedstawiciele szkoły austriackiej wpisuje się wypowiedź Alana Greenspana z 2006 r.: „Ponieważ rynki stały się zbyt złożone, by mogła im pomóc interwencja człowieka, najbardziej obiecującą polityką antykryzysową wydaje się ta, która zapewnia maksymalną elastyczność rynkową – wolność działania najważniejszych uczestników rynku. [...] Regulacje, ze swej natury, ograniczają wolność działania rynku, a to właśnie ta wolność sprawnego działania przywraca rynkom równowagę”.

Z tez głoszonych przez zwolenników realnego cyklu koniunkturalnego wynika, że „[...] niestabilność jest rezultatem optymalnych decyzji racjonalnie gospodarujących podmiotów na zmiany w otoczeniu ekonomicznym, a obserwowanych wahań PKB nie należy postrzegać jako szkodliwych dla dobrobytu odchyleń od idealnej ścieżki trendu produkcji”⁸. Bezcelowa jest zatem jakakolwiek interwencja ze strony rządu w celu ograniczania wahań koniunktury. Warto powtórzyć, że czynnikiem determinującym fluktuacje produkcji są wstrząsy zewnętrzne, do których najczęściej zalicza się zmiany technologiczne. Jeśli wahania PKB postrzegane są jako reakcja na szok technologiczny, to czynniki pieniężne przestają być przydatne do ich wyjaśnienia, a polityka monetarna i fiskalna pozostaje nieskuteczna w łagodzeniu wstrząsów. Według zwolenników szkoły neoklasycznej, organy państwa mogą prowadzić politykę ingerencji, a jej celem jest tworzenie sprzyjających, instytucjonalnych warunków dla działalności gospodarczej. Uważają oni, że najważniejszą sferą polityki ekonomicznej nie są bieżące zjawiska i procesy, lecz przekształcenia systemowe. Przez te dostosowania może być osiągnięta automatyczna stabilizacja procesów gospodarczych⁹.

Empiryczna analiza antycyklicznej efektywności polityki fiskalnej w wybranych krajach OECD

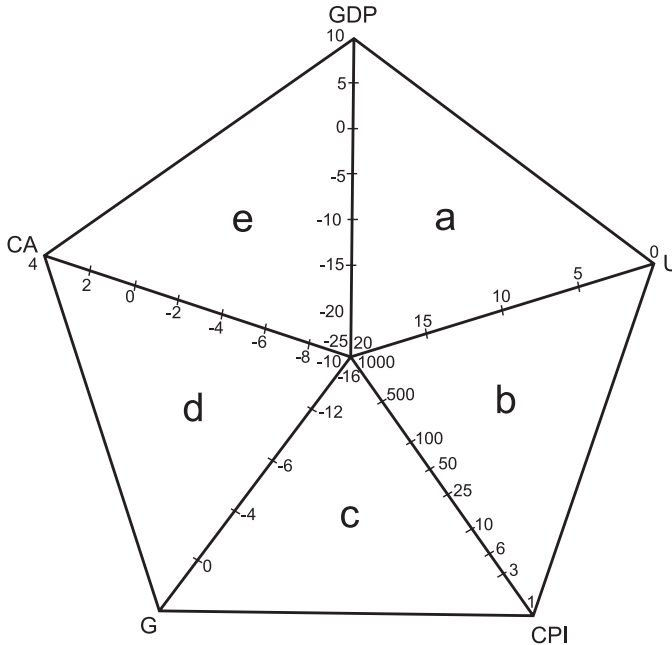
Analiza danych statystycznych dla krajów należących do OECD, dotyczących udziału wydatków publicznych w PKB potwierdza systematyczny wzrost

⁷ R. Łabaj, *Szkoła austriacka wobec Keynesa i keynesizmu*, Akademia Ekonomiczna, Katowice 2008.

⁸ *Ibid.*, s. 275.

⁹ R. Barczyk, *op. cit.*, s. 43.

sektora finansów publicznych, co jest zgodne ze sformułowanym niemal 150 lat temu prawem Wagnera. Stały wzrost zaangażowania państwa w gospodarkę tłumaczy się niewydolnością mechanizmu rynkowego w zakresie stabilizacji makroekonomicznej. Funkcja stabilizacyjna finansów publicznych przejawia się – za pomocą dochodów i wydatków publicznych – w realizacji celów tzw. magicznego pięciokąta.



GDP – tempo wzrostu produktu krajowego brutto w procentach będące syntetycznym wyrazem przyrostu poziomu rozwoju gospodarczego danego kraju.

U – stopa bezrobocia mierzona jako stosunek liczby zatrudnionych do zasobów siły roboczej zdolnej do pracy.

CPI – stopa inflacji (wskaźnik poziomu cen konsumpcyjnych) w procentach.

G – relacja salda budżetu do produktu krajowego brutto (PKB = GDP) w procentach.

CA – relacja salda rachunku obrotów bieżących do produktu krajowego brutto (PKB = GDP) w procentach.

Wierzchołki pięciokąta są wyskalowane w taki sposób, że im lepsze jest kształtowanie się analizowanych wskaźników, tym punkty je obrazujące znajdują się dalej od centrum układu.

Rys. 1. Pięciokąt stabilizacji makroekonomicznej

Źródło: J. Misala, *Stabilizacja makroekonomiczna w Polsce w okresie transformacji ze szczególnym uwzględnieniem deficytów bliźniaczych*, Prace i Materiały nr 283, Instytut Gospodarki Światowej SGH, Warszawa 2007, s. 10 i nast.

Istota metody PSM polega na realizacji pięciu celów stabilizacji makroekonomicznej:

- 1) dynamizowania wzrostu gospodarczego mierzonego tempem wzrostu produktu krajowego brutto,
- 2) zwiększania stopy zatrudnienia, tzn. zmniejszania stopy bezrobocia,
- 3) zwiększania stopnia równowagi wewnętrznej, rozumianej jako spadek stopy inflacji,
- 4) zwiększania stopnia pełnej równowagi zewnętrznej, rozumianej jako stan, kiedy saldo BP = 0, tzn. saldo obrotów bieżących (ujemne lub dodatnie) jest automatycznie kompensowane odpowiednio dodatnim lub ujemnym saldem obrotów kapitałowych, tzn. $\pm CA$ (current account) = \pm przepływy kapitału,
- 5) zapewnienia możliwie największego stopnia stabilizacji budżetu państwa w otwartej gospodarce rynkowej (por. rys. 1)¹⁰.

Realizacja celów stabilizacji makroekonomicznej w ramach funkcji stabilizacyjnej finansów publicznych może mieć charakter pasywny lub aktywny. Metoda aktywna wiąże się z uznaniowym (dyskrecjonalnym) dostosowaniem stopy podatkowej i (lub) poziomu wydatków publicznych do sytuacji gospodarczej¹¹. W zależności od fazy cyklu koniunkturalnego podejmowane działania mają charakter ekspansywny lub restrykcyjny. Skuteczność tak prowadzonej polityki fiskalnej jest obniżona przez charakterystyczne dla niej opóźnienia, które wynikają z upływu czasu między zaistnieniem zjawiska gospodarczego a wprowadzeniem i zadziałaniem instrumentu, który ma temu zjawisku przeciwdziałać¹². Metoda pasywna polega na wykorzystaniu automatycznych stabilizatorów koniunktury, które – niezależnie od bieżących decyzji politycznych – reagują na zmiany sytuacji gospodarczej w celu wywołania impulsów stabilizujących. Z uwagi na to, że oddziaływanie automatycznych stabilizatorów koniunktury dotyczy jedynie krótko- i średniookresowych wahań popytu na dobra konsumpcyjne i jest nieskuteczne na zakłócenia mające charakter egzogeniczny, traktowane są one jako narzędzia komplementarne, a nie substytucyjne w stosunku do środków dyskrecjonalnych¹³. Świadczy o tym wzrost wydatków publicznych i zmiana stawek podatkowych w większości krajów należących do OECD w czasie kryzysu finansowego 2007+.

¹⁰ J. Misala, *Stabilizacja makroekonomiczna w Polsce w okresie transformacji ze szczególnym uwzględnieniem deficytów bliźniaczych*, Prace i Materiały nr 283, Instytut Gospodarki Światowej SGH, Warszawa 2007, s. 11.

¹¹ D. Begg, S. Fischer, R. Dornbusch, *Makroekonmia*, PWE, Warszawa 2000, s. 83.

¹² E. Małecka-Ziębińska, *Finanse publiczne państw OECD w dobie kryzysu*, Zeszyty Naukowe nr 10, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Kraków 2011, s. 65.

¹³ R. Barczyk, *Determinanty skuteczności polityki stabilizacji koniunktury gospodarczej w systemach rynkowych*, w: *Funkcjonowanie gospodarki polskiej po 20 latach transformacji*, red. D. Kopycińska, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2009, s. 36.

Teorie cyklu koniunkturalnego, które analizuje się w niniejszym artykule wskazują na siły rynkowe jako najlepszy mechanizm naprawczy dla gospodarki. W czasie recesji rząd nie powinien ingerować w proces samooczyszczania się rynku z nieefektywnych przedsiębiorstw. Co więcej, aktywne zaangażowanie państwa w gospodarkę nie sprzyja tworzeniu warunków dla wzrostu ekonomicznego w długim okresie. Celem badania jest sprawdzenie, czy istnieje związek między stabilizacyjną polityką fiskalną o charakterze aktywnym a przebiegiem cyklu koniunkturalnego. Jako wskaźnik opisujący zaangażowanie państwa w gospodarkę przyjęto dwie miary: stopę fiskalizmu (tj. udział wydatków rządowych w PKB, G/PKB) i całkowitą stopę podatkową (tj. udział łącznych dochodów podatkowych wraz ze składkami na ubezpieczenie społeczne w PKB, T/PKB).

Badaniem objęto 22 kraje należące do OECD. Dane opisujące zmiany realnego PKB dotyczą lat 1979-2011, z wyjątkiem państw Europy Środkowowschodniej, dla których – z uwagi na ograniczony dostęp do danych statystycznych – czas analizy zawężono do lat 1995-2011. Jeśli chodzi o dane opisujące stopę fiskalizmu i całkowitą stopę podatkową, to dla krajów Europy Środkowowschodniej stanowią one średnią z lat 1995-2010, natomiast dla pozostałych państw z lat 1990-2010.

Analizując cykl koniunkturalny jako zmienną objaśnianą zastosowano lukę PKB, mierzoną jako odchylenie PKB od trendu (SD). Trend wyznaczono za pomocą filtru Hodricka-Prescotta (HP), który służy do określania długofalowych tendencji w szeregach czasowych. Wartości PKB, wynikające z zastosowania filtru HP wyznaczono przy użyciu programu GRETL dla $\lambda = 400^{14}$.

W celu zbadania wpływu polityki fiskalnej na wahania koniunktury wykorzystano metodę najmniejszych kwadratów dla oszacowania następujących funkcji:

$$SD = -0,05G/PKB + 3,14,$$

$$SD = -0,04T/PKB + 2,5.$$

Wszystkie niezbędne obliczenia zostały wykonane przy użyciu programu GRETL.

Tabela 1

Estymacja KMNK, wykorzystane obserwacje 1-22, zmienna zależna (Y): SD.

	Współczynnik	Błąd standardowy	t-Studenta	Wartość p
const	3,13872	0,958814	3,274	0,0038 ***
G/PKB	-0,0479708	0,0209955	-2,285	0,0334 **
const	2,49341	0,822130	3,033	0,0066 ***
T/PKB	-0,0409769	0,0217895	-1,881	0,0747

*** Zmienna istotna przy poziomie istotności 1%.

** Zmienna istotna przy poziomie istotności 5%.

Źródło: Zestawienie własne na podstawie GRETL.

¹⁴ λ – parametr wygładzający, który przyjmuje różne wartości w zależności od przedziału czasowego, jakiego dotyczą dane. W przypadku danych rocznych $\lambda = 400$, w przypadku kwartalnych $\lambda = 1600$. Im wyższe wartości przyjmuje λ , tym bardziej płaski jest szacowany trend.

Warunkiem stosowania metody najmniejszych kwadratów jest brak heteroskedastyczności. Niespełnienie założenia o homoskedastyczności powoduje, że estymatory MNK są nieobciążone i zgodne, ale przestają być estymatorami najbardziej efektywnymi, co oznacza, że ich błędy standardowe nie są najmniejsze z możliwych¹⁵. W celu wykluczenia heteroskedastyczności zastosowano test White'a.

Tabela 2

Test White'a na heteroskedastyczność reszt

	Wartość statystyki White'a	Wartość krytyczna chi kwadrat
$SD = -0,05G/PKB + 3,14$	3,20	5,99
$SD = -0,04T/PKB + 2,5$	2,82	5,99

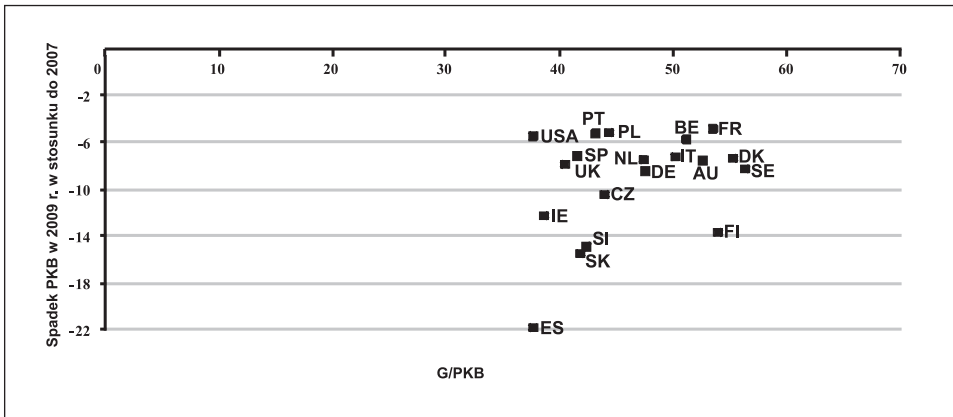
Źródło: Ibid.

Z analizy danych w tab. 2 wynika, że w przypadku obu równań wartość statystyki White'a jest mniejsza od wartości krytycznej, zatem nie ma podstaw do odrzucenia hipotezy zerowej i należy przyjąć, że składnik losowy jest homoskedastyczny.

Zmienność odchylenia standardowego objaśniana jest przez stopę fiskalizmu w 21%, zaś przez całkowitą stopę podatkową w 15%, o czym świadczą współczynniki determinacji, które dla równań: $SD = -0,05G/PKB + 3,14$ i $SD = -0,04T/PKB + 2,5$ wynoszą odpowiednio 21 i 15%. Ujemna wartość współczynników przy zmiennych G/PKB i T/PKB oznacza, że wraz ze wzrostem wydatków budżetowych i obciążeń podatkowych maleje wartość odchylenia standardowego luk produktowych (im większy udział wydatków rządowych i obciążeń podatkowych w PKB, tym mniejsza amplituda cyklu koniunkturalnego).

Wnioski z przeprowadzonych badań wydają się sprzeczne z postulatami egzogenicznych teorii cykli koniunkturalnych, które dotyczą polityki fiskalnej. Okazuje się, że ekspansywna polityka państwa w zakresie wydatków budżetowych i obciążeń podatkowych ma wpływ na łagodniejszy przebieg cyklu koniunkturalnego. Potwierdza to skala spadku dynamiki PKB podczas ostatniego kryzysu finansowego.

¹⁵ B. Górecki, *Ekonometria. Podstawy teorii i praktyki*, Key Text, Warszawa 2010, s. 109.



Rys. 2. Zależność między skalą spadku dynamiki produkcji a wielkością wydatków rządowych w wybranych krajach OECD

Udział wydatków rządowych w PKB liczony jako średnia z lat 1990-2010 (dla krajów Europy Środkowo-wschodniej za lata 1995-2010).

Źródło: Zestawienie na podstawie IMF.

Na rys. 2 każdy punkt reprezentuje kraj i przyporządkowane mu dwie wartości: zmianę dynamiki produkcji w 2009 r. w stosunku do 2007 r. i udział wydatków rządowych w PKB. Analiza danych wskazuje na ujemną zależność między wielkością państwa w gospodarce a skalą spadku dynamiki PKB. Kraje o relatywnie mniejszej fiskalnej pozycji państwa doświadczyły znacznie większych spadków produkcji niż tzw. państwa opiekuńcze. Najbardziej oddalone od linii funkcji regresji, która określa zależność między spadkiem PKB a stopą fiskalizmu są Stany Zjednoczone i Finlandia.

Opierając się na teorii realnego cyklu koniunkturalnego, J. Gali przeprowadził badania dotyczące związku między wielkością państwa w gospodarce a przebiegiem cyklu koniunkturalnego w 22 krajach należących do OECD w latach 1960-1990¹⁶. Wnioski z tych analiz potwierdzają, że założenia stabilizacyjnej polityki fiskalnej, jakie proponują egzogeniczne teorie wahań koniunkturalnych nie znajdują odzwierciedlenia w praktyce gospodarczej. Okazuje się, że podatki i wydatki rządowe skutecznie stabilizują popyt w okresie dekoniunktury – kraje z dużym udziałem rządu (Norwegia, Szwecja, Holandia) w gospodarce doświadczyły znacznie mniejszych fluktuacji PKB niż te, w których relacja podatków i wydatków rządowych do PKB jest mniejsza (Japonia, Hiszpania, Portugalia)¹⁷.

¹⁶ J. Gali, *Government size and macroeconomic stability*, "European Economic Review" 1994, No. 38, p. 117-132.

¹⁷ Ibid, s. 130

D. Rodrik dowodzi, że istnieje związek między stopniem otwarcia gospodarki (mierzonym udziałem handlu w PKB) a skalą zaangażowania państwa w procesy ekonomiczne¹⁸. Małe, otwarte gospodarki (Austria, Holandia, Norwegia) mają duże rządy z uwagi na to, że społeczeństwa oczekują większej stabilizacyjnej roli rządu za cenę akceptacji ryzyka, jakie wiąże się z przenoszeniem impulsów koniunkturalnych (ze szczególnym uwzględnieniem kryzysów gospodarczych) z zagranicy¹⁹.

A. Fatas i I. Mithov badając zależność między wielkością rządu a amplitudą wahań PKB wskazują jednoznacznie, że „wielkość wydatków rządowych jest istotną determinantą przebiegu cyklu koniunkturalnego”²⁰.

X. Debrun i R. Kapoor, prowadząc badania w grupie 49 rozwiniętych i rozwijających się krajów w latach 1980-2010 wskazują na automatyczne stabilizatory jako skuteczny instrument antycyklicznej polityki fiskalnej. Podkreślają jednak, że duże stabilizatory powiązane z dużym udziałem rządu w gospodarce mogą z jednej strony ograniczać wzrost PKB, a z drugiej czynić gospodarkę bardziej wrażliwą na szoki zewnętrzne²¹.

Zakończenie

Kryzys finansowy 2007+ zmienił optykę postrzegania skuteczności polityki stabilizacyjnej w większości państw należących do OECD. Nieefektywność systemu rynkowego i brak regulacji uznano za główną przyczynę największej – od Wielkiego Kryzysu lat 30. XX w. – zapaści gospodarczej. Stąd obserwuje się coraz większe zaangażowanie państwa w procesy ekonomiczne nawet w tych krajach, w których skuteczność zasad wolnego rynku potwierdzały ich wskaźniki koniunktury.

Przeprowadzona analiza empiryczna wskazuje, że kraje o większej skali interwencjonizmu są bardziej odporne na wahania koniunktury. Należy podkreślić, że dotyczy to zarówno wzrostowej, jak i spadkowej fazy cyklu koniunkturalnego. Skutki recesji w wymiarze społecznym sprzyjają podejmowaniu decyzji z zakre-

¹⁸ D. Rodrick, *Why Do More Open Economies Have Bigger Governments?*” *Journal of Political Economy*” 1998, Vol. 106, No. 5, p. 997-1032.

¹⁹ *Ibidem*, s. 997.

²⁰ A. Fatas, I. Mihov, *Government Size and Automatic Stabilizers: International and International Evidence*,” *Journal of International Economics*” 2001, No. 55, p. 3-28.

²¹ X. Debrun, K. Radhicka, *Fiscal Policy and Macroeconomic Stability: Automatic Stabilizers Work, Always and Everywhere* IMF Working Paper 2010, No. 10/11, p. 30.

su polityki gospodarczej, których efekty są krótkookresowe i pozorne, zwłaszcza, gdy decyzje te realizowane są za cenę wzrostu deficytów budżetowych. Obecnie recepty neoklasycznej koncepcji antycyklicznej polityki ekonomicznej są w odwrocie, co potwierdza praktyka większości państw objętych analizą. Przeprowadzone badanie wskazuje również na jej ograniczoną skuteczność. Czy to oznacza, że zalecenia doktryny neoliberalnej są nieaktualne w rzeczywistości gospodarczej XXI w.? Obniżanie deficytu powoduje napięcia nie tylko w wymiarze społecznym, ale również na rynkach finansowych. Z czasem jednak niższy poziom deficytu prowadzi do zmniejszenia relacji długu publicznego do PKB (i wzrostu wiarygodności gospodarki), nawet jeśli w krótkim okresie wskaźnik ten pogarsza się. Ograniczanie wydatków w krótkim terminie może prowadzić do osłabienia popytu, ale w średnim i długim horyzoncie czasu gospodarka wraca do poprzedniego poziomu produkcji. Oznacza to, że w długim okresie polityka fiskalna nie ma trwałego wpływu na przyrost PKB.

Odpowiadając na postawione wyżej pytanie można się posłużyć przykładem gospodarki irlandzkiej, którą kryzys finansowy dotknął niezwykle dotkliwie. W przeciwieństwie do wielu europejskich rządów Dublin nie mógł sobie pozwolić na stymulowanie gospodarki bodźcami fiskalnymi (wartość pakietów stymulacyjnych w Irlandii była jedną z najniższych w UE). Nie mogąc liczyć na korektę kursu waluty, Irlandia od 2008 r. obniżyła jednostkowe koszty pracy w sektorze produkcji o ponad 20%, co miało porównywalny wpływ na konkurencyjność z 20% deprecjacją waluty. Osłabienie dynamiki PKB spowodowało bezprecedensowe – z uwagi na bardzo korzystną pozycję startową – rozmiary deficytu budżetowego i znaczny wzrost zadłużenia publicznego w relacji do PKB. Odpowiedzią na załamanie finansów publicznych jest rządowa strategia konsolidacji fiskalnej, która w 2/3 uwzględnia ograniczanie wydatków i w 1/3 wzrost dochodów. Skutkiem tak opracowanego programu konsolidacji fiskalnej ma być osiągnięcie w 2014 r. wartości referencyjnej deficytu budżetowego ustanowionej w Traktacie z Maastricht²².

Skutki decyzji dotyczących polityki fiskalnej, które wynikają z egzogenicznych teorii cyklu koniunkturalnego są niepopularne i dotkliwe społecznie w krótkim horyzoncie czasowym. Historia gospodarcza pokazuje jednak, że warto je podejmować, gdyż decydują o wiarygodności krajów i tworzą podstawy do wzrostu PKB.

²² *OECD Fiscal Consolidation Survey 2010.*

Literatura

- Barczyk R., *Determinanty skuteczności polityki stabilizacji koniunktury gospodarczej w systemach rynkowych*, w: *Funkcjonowanie gospodarki polskiej po 20 latach transformacji*, red. D. Kopycińska, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2009.
- Barczyk R., Lubiński M., Konopczak, K. Marczewski, *Synchronizacja wahań koniunkturalnych. Mechanizmy i konsekwencje*, Uniwersytet Ekonomiczny, Poznań 2010.
- Barczyk R., *Teoria i praktyka polityki antycyklicznej*, Akademia Ekonomiczna, Poznań 2004.
- Begg D., Fischer S., Dornbusch R., *Makroekonmia*, PWE, Warszawa 2000.
- Fatás A., Mihov I., *Government Size and Automatic Stabilizers: International and International Evidence*, "Journal of International Economics" 2001, No. 55.
- Gali J., *Government size and macroeconomic stability*, "European Economic Review" 1994, No. 38.
- Górecki B., *Ekonometria. Podstawy teorii i praktyki*, Key Text, Warszawa 2010.
- Lubiński M., *Analiza koniunktury i badanie rynków*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2004.
- Łabaj R., *Szkoła austriacka wobec Keynesa i keynesizmu*, Akademia Ekonomiczna, Katowice 2008.
- Małecka-Ziębińska E., *Finanse publiczne państw OECD w dobie kryzysu*, Zeszyty Naukowe nr 10, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Kraków 2011.
- Misala J., *Stabilizacja makroekonomiczna w Polsce w okresie transformacji ze szczególnym uwzględnieniem deficytów bliźniaczych*, Prace i Materiały nr 283, Instytut Gospodarki Światowej SGH, Warszawa 2007.
- Nauki ekonomiczno-społeczne i rozwój*, red. K. Żukrowska, SGH, Warszawa 2008.
- OECD Fiscal Consolidation Survey 2010*.
- Rodrick D., *Why Do More Open Economies Have Bigger Governments?* "Journal of Political Economy" 1998, Vol. 106, No. 5.
- Snowdon B., Vane H., Dynarczyk P., *Współczesne nurty teorii makroekonomii*, PWN, Warszawa 1998.

ANTI-CYCLICAL FISCAL POLICY IN THE EXOGENOUS BUSINESS CYCLE THEORIES AND OECD COUNTRIES PRACTICE

Summary

The aim of the article is to answer the question if there is a relationship between fiscal policy developed in exogenous business cycle theories and the shape of business cycle. Estimates based on simple linear regression model indicate that the bigger share of government in the economy the flatter shape of business cycle. It suggests that OECD countries economic practice is opposite to the theory. Also the important finding of this paper is that the lower level of intervention in the economy enhances the economic growth in the long run.